MY CITY DURING THE II WORLD WAR

MOJE MIASTO PODCZAS NIEMIECKIEJ OKUPACJI

Sosnowiec

Erasmus+

Lessons for present
Lessons for future

- **Introduction** Wstęp
- **The underground press** Prasa okupacyjna
- **Secret teaching** Tajne nauczanie
- **Sabotage and diversion** Sabotaż i dywersja
- **Jews in Sosnowiec** Żydzi w Sosnowcu
- **Concentration camps** Obozy koncentracyjne
- **The underground organizations: scouts and AK (The Home Army)**
  Podziemne organizacje: harcerstwo i AK
- **Childhood in the dark ages of the occupation** Dzieciństwo w mroku okupacji

4.09.1939r.
wkroczenie wojsk niemieckich na Śląski i do Zagłębia

German Army enters Silesia and Zagłębie

The liberation of Sosnowiec

27.01.1945r.
wyzwolenie Sosnowca

On the 4th September 1939 Germans entered Sosnowiec. The Upper Silesia and the Coal Basin (Zagłębie) were incorporated into the Reich as a Silesian Province, Regierung Kattowitz (Katowice Regional Administration). An industrial city with railway connections, rich coal deposits, developing mining industry, mines, steel works, machines, chemical and textile factories, craftsman's workshops, trade and services, was supposed to become a German area. Poles were displaced from Sosnowiec and replaced by Germans.

4 września 1939r. do Sosnowca wkroczyli Niemcy. Górny Śląsk oraz Zagłębie zostały wcielone do Rzeszy jako prowincja śląska, rejencja katowicka. Uprzemysłowione miasto (połączenia kolejowe, duże złoża węgla kamiennego, rozwijające się górnictwo, kopalnie, huty, fabryki maszyn, chemiczne i włókiennicze, cegielnie i liczne zakłady rzemieślnicze, handel i usługi) planowano przekształcić w teren niemiecki. Stąd też wysiedlano Polaków, zastępując ich Niemcami.

The order of displacement from Sosnowiec from 1942 for Antonine Hedwig Gawedzki, with a stamp – Pole.
Nakaz wysiedlenia z Sosnowca, z 1942 roku, wystawiony na nazwisko Antonine Hedwig Gawedzki z pieczątką Pole – Polak.

Germans set about exterminating the Polish intelligentsia. In the first days of September the Nazi executed over 100 Jews and about 25 Poles. It was easier to rule the terrorized society. These were the first days of the occupation. A police border was created on the Brynica river, which Poles could cross only with a special permission. Only German people and Volksdeutches from Silesia could hold the managerial posts in the administration.

Przystąpiono także do eksterminacji polskiej inteligencji. W pierwszych dniach września hitlerowcy dokonali egzekucji ponad 100 Żydów i około 25 Polaków. Zastraszonym społeczeństwem łatwiej się zarządza. To były pierwsze dni okupacji. Na Brynicy utworzono granicę policyjną, którą Polacy mogli przekraczać wyłącznie za specjalnym zezwoleniem. Na stanowiska kierownicze w administracji kierowano Niemców lub volksdeutschów ze Śląska.

Hitlerowcy przeprowadzają egzekucję w Sosnowcu

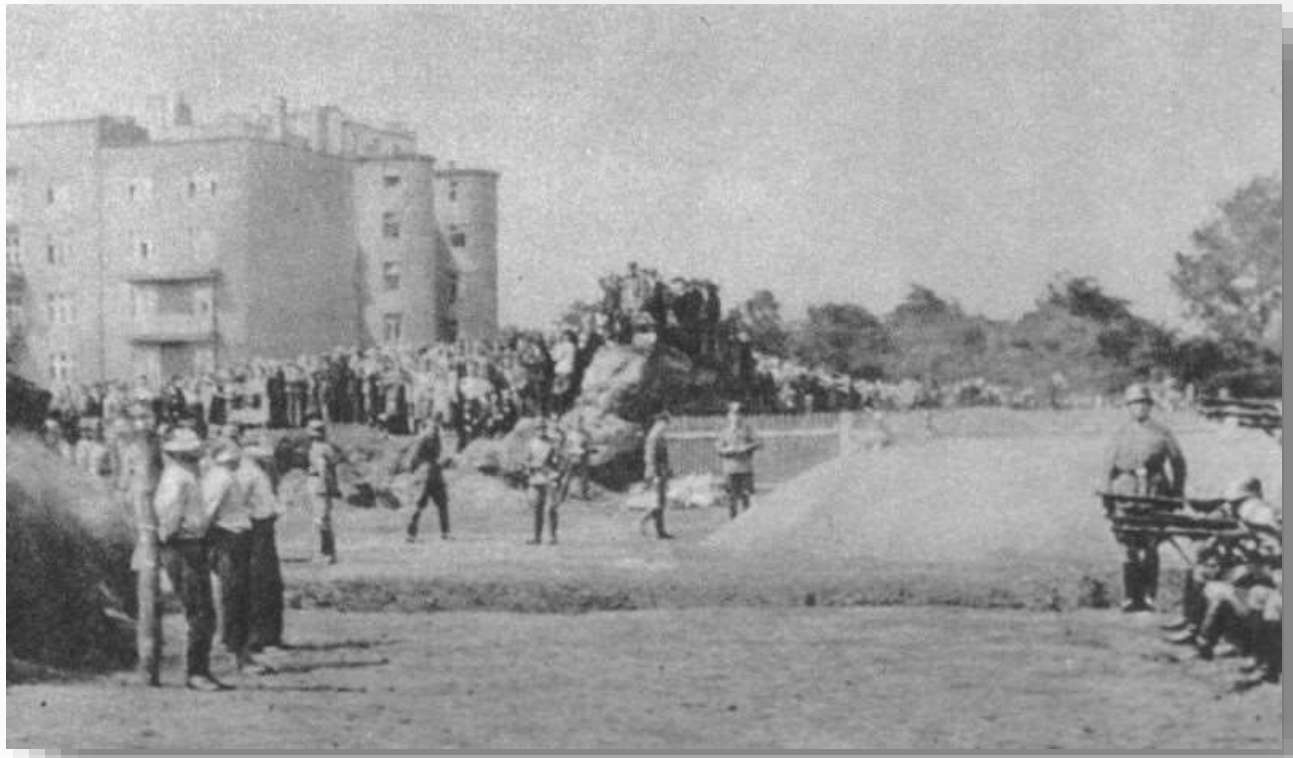

Germans during the occupation of Polish territories created the so-called Volkslist, which divided people into more or less German. In the Silesia most people were treated as more German. It was one of the reasons for antagonism among people from Silesia and Zagłębie. The people highest on the Volkslist enjoyed privilages, while Poles from Zagłębie region paid a special tax on … being a Pole. Poverty and hunger prevailed in the occupied city. It led to the decline of moral standards and immoral behavior, which often enabled people to stay alive. At the beginning of the war the city population was 134 000 people. It was inhabited by Poles, Jews (around 20%), people from Germany, Russia, France, Ukraine and Tartars.

Niemcy, okupując terytoria Polski, sporządzili tzw. Volkslistę, według której podzielili ludność na mniej i bardziej rasowo-niemiecką. Na Śląsku znaczną część osób przypisano do grup bardziej niemieckich. Była to jedna z przyczyn antagonizmu między Zagłębiakami i Ślązakami. Osoby z wyższych pozycji Volkslisty korzystały z przywilejów, podczas gdy Polacy z Zagłębia płacili specjalny podatek od... bycia Polakami. W okupowanym mieście panowała bieda i głód, które doprowadzały do zdziczenia obyczajów oraz popychały do zachowań często niemoralnych, ale umożliwiających utrzymanie się przy życiu. Na początku wojny miasto liczyło blisko 134 tysięcy ludności. Zamieszkiwali je Polacy, Żydzi ok. 20%, Niemcy, Rosjanie oraz Francuzi, Ukraińcy i Tatarzy.

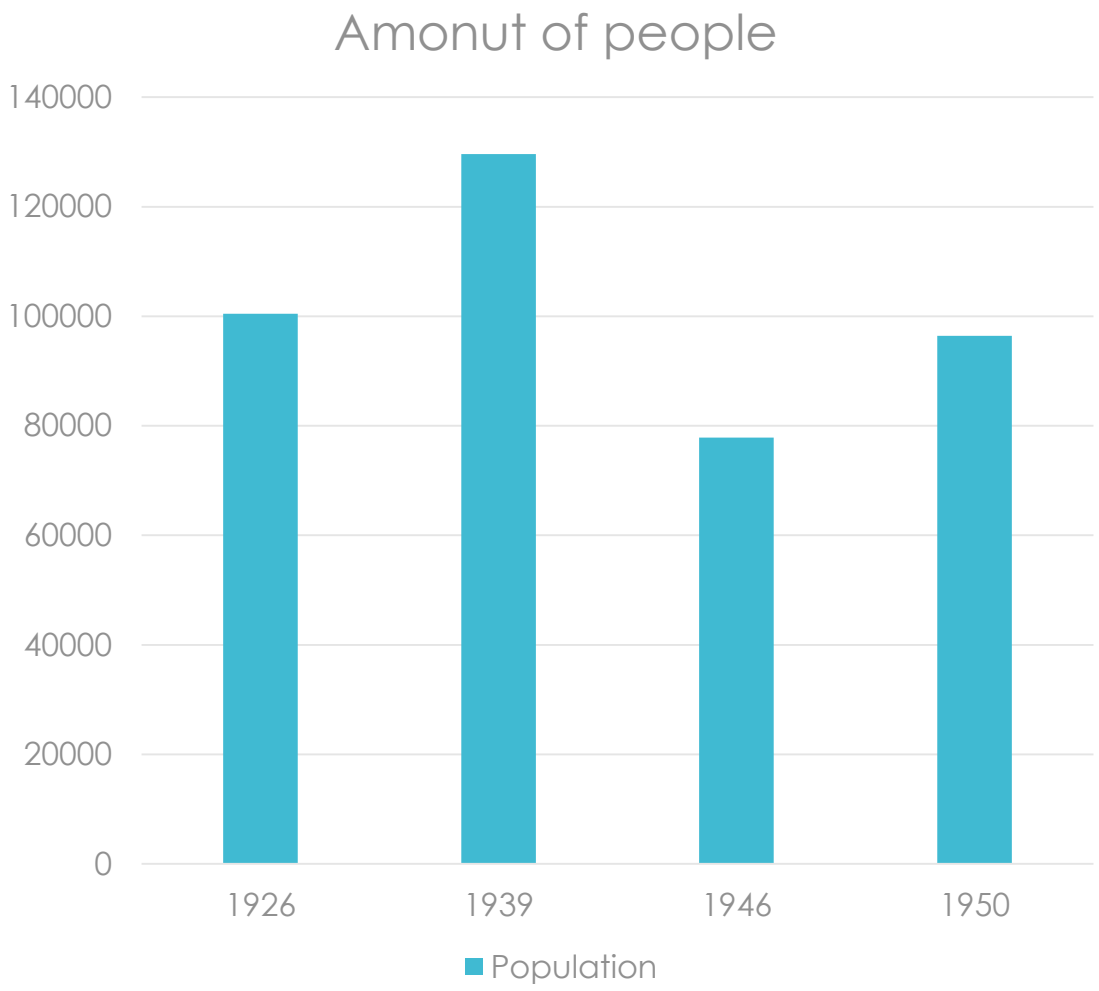

Population in Sosnowiec before and after the war.
Liczba ludności w Sosnowcu przed i po wojnie.

FROM THE FIRST DAYS THE OCCUPYING FORCES INTRODUCED RESTRICTIONS FOR THE CITIZENS, WHICH WERE FURTHER EXTENDED OVER THE WHOLE TIME OF THE OCCUPATION:

OD PIERWSZYCH DNI WOJNY OKUPANT WPROWADZIŁ RESTRYKCJE WOBEC MIESZKAŃCÓW, POSZERZAJĄC JE PRZEZ CAŁY CZAS OKUPACJI:

- **Police hour,**
- **Polish museums, theaters, cinemas, libraries and galleries were closed,**
- **Forcible displacements , better flats were taken,**
- **Radios and phones were confiscated,**
- **Polish schools were closed,**
- **Summary courts and draconian special law for Poles and Jews, which provided for a death penalty, penal camps or prison for “acts of violence” against Germans, damaging property, calling for disobedience, possessing gun etc.,**

- wprowadzono godzinę policyjną,
- zamknięto polskie muzea, teatry, kina, biblioteki , galerie,
- przymusowo wysiedlano, zabierano lepsze mieszkania,
- odbierano odbiorniki radiowe, aparaty telefoniczne,
- zamknięto polskie szkoły,
- wprowadzono sądy doraźne oraz drakońskie specjalne prawo karne dla Polaków i Żydów przewidujące karę śmierci, obozu karnego lub więzienia za "akty gwałtu" wobec Niemców, uszkadzanie mienia, wzywanie do nieposłuszeństwa, posiadanie broni itp.,

German names, Polish signboards were removed,

wprowadzono niemieckie nazwy, usunięto polskie szyldy i napisy,

Financial offices, work offices were established.

powołano urzędy finansowe, zorganizowano urzędy pracy,

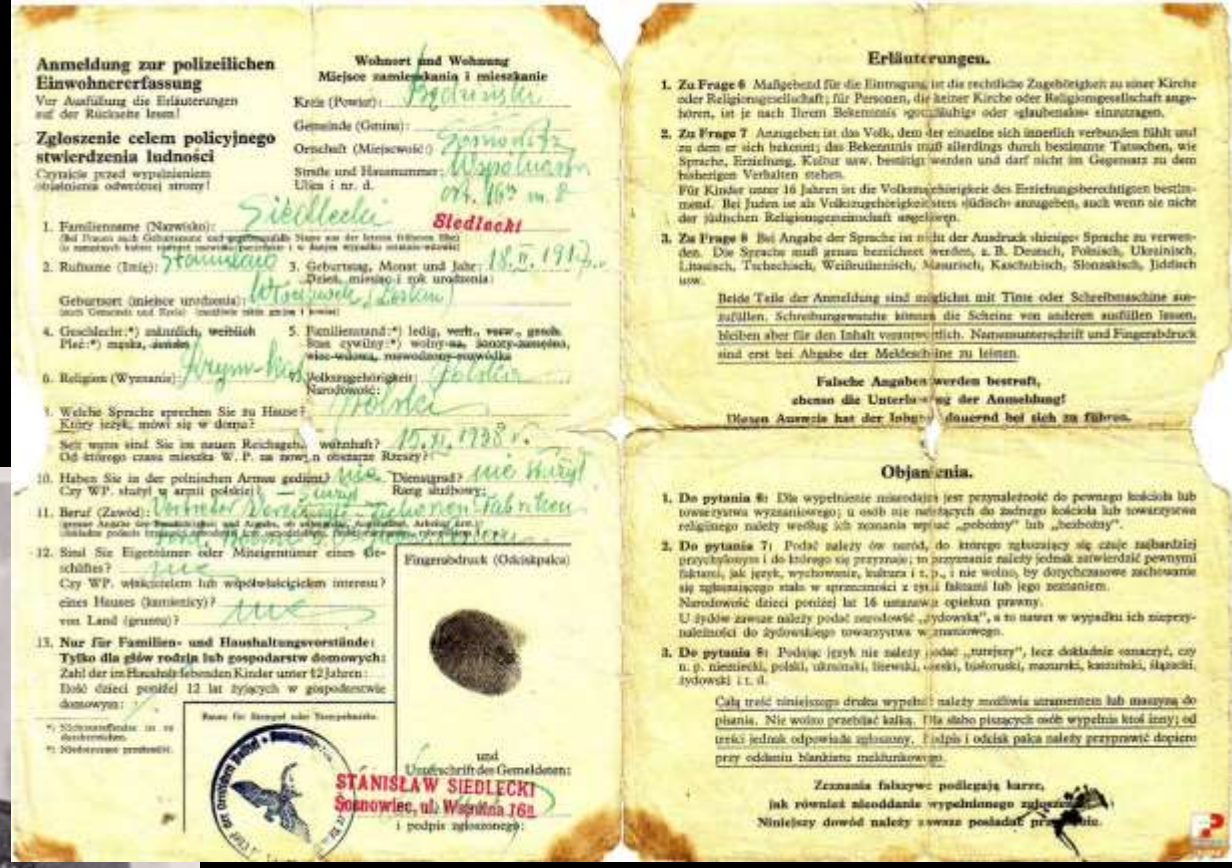

Anmeldung zur polizeilichen Einwohnererfassung
Vor Ausfüllung die Erläuterungen auf der Rückseite lesen!

Zgłoszenie celem policyjnego stwierdzenia ludności
Czytajcie przed wypełnieniem objaśnienia odwrócić strony!

Wohnort und Wohnung
Miejsce zamieszkania i mieszkanie

Kreis (Powiat): Będziński
Gemeinde (Gmina):
Ortschaft (Miejscowość): Sosnowitz
Straße und Hausnummer: Wypelnicka 074. 163 m. 8
Ulica i nr. d.

1. Familienname (Nazwisko): Siedlecki Siedlecki
2. Rufname (Imię): Stanisław
3. Geburtstag, Monat und Jahr: 18.V.1917 r.
Dzień, miesiąc i rok urodzenia
Geburtsort (miejsce urodzenia): Wojewódzki Szpital
4. Geschlecht:*) männlich, weiblich
Płeć:*) męska, żeńska
5. Familienstand:*) ledig, verh., verw., geschied.
Stan cywilny:*) wolny-a, żonaty-zamężna, wdowa-wdowa, rozwodzony-rozwódka
6. Religion (Wyznanie): Evgm-lic
7. Volkszugehörigkeit: Polacz
Narodowość: Polnisch
9. Welche Sprache sprechen Sie zu Hause?
Który język, mówi się w domu?
Seit wann sind Sie im neuen Reichsgebiet wohnhaft? 15.XI.1938 r.
Od którego czasu mieszka W. P. na nowem obszarze Rzeszy?
10. Haben Sie in der polnischen Armee gedient? nie
Czy WP. służył w armii polskiej? — Dienstgrad? nie służył
Ranga służbowa:
11. Beruf (Zawód): Vorarbeiter Verwaltungs-Angestellter Fabrikbau
12. Sind Sie Eigentümer oder Miteigentümer eines Geschäftes? nie
Czy WP. właścicielem lub współwłaścicielem interesu?
eines Hauses (kamienicy)? nie
von Land (gruntu)?
13. **Nur für Familien- und Haushaltungsvorstände: Tylko dla głów rodzin lub gospodarstw domowych:**
Zahl der im Haushalt lebenden Kinder unter 12 Jahren:
Ilość dzieci poniżej 12 lat żyjących w gospodarstwie domowym:

Fingerabdruck (Odcisk palca)

und
Unterschrift des Gemeldeten:
i podpis zgłoszonego:

STANISŁAW SIEDLECKI
Sosnowiec, ul. Wojska 76a

Erläuterungen.

1. **Zu Frage 6** Maßgebend für die Eintragung ist die rechtliche Zugehörigkeit zu einer Kirche oder Religionsgesellschaft; für Personen, die keiner Kirche oder Religionsgesellschaft angehören, ist je nach Ihrem Bekenntnis «gottgläubig» oder «glaubenslos» einzutragen.
2. **Zu Frage 7** Anzugeben ist das Volk, dem der einzelne sich innerlich verbunden fühlt und zu dem er sich bekennt; das Bekenntnis muß allerdings durch bestimmte Tatsachen, wie Sprache, Erziehung, Kultur usw. bestätigt werden und darf nicht im Gegensatz zu dem bisherigen Verhalten stehen.
Für Kinder unter 16 Jahren ist die Volkszugehörigkeit des Erziehungsberechtigten bestimmend. Bei Juden ist als Volkszugehörigkeit stets «jüdisch» anzugeben, auch wenn sie nicht der jüdischen Religionsgemeinschaft angehören.
3. **Zu Frage 9** Bei Angabe der Sprache ist nicht der Ausdruck «hiesige» Sprache zu verwenden. Die Sprache muß genau bezeichnet werden, z. B. Deutsch, Polnisch, Ukrainisch, Litauisch, Tschechisch, Weißruthenisch, Masurisch, Kaschubisch, Slonzakisch, Jiddisch usw.

Beide Teile der Anmeldung sind möglichst mit Tinte oder Schreibmaschine auszufüllen. Schreibungewandte können die Scheine von anderen ausfüllen lassen, bleiben aber für den Inhalt verantwortlich. Namensunterschrift und Fingerabdruck sind erst bei Abgabe der Meldescheine zu leisten.

Falsche Angaben werden bestraft, ebenso die Unterlassung der Anmeldung!
Diesen Ausweis hat der Inhaber dauernd bei sich zu führen.

Objaśnienia.

1. **Do pytania 6:** Dla wypełnienia miarodajne jest przynależność do pewnego kościoła lub towarzystwa wyznaniowego; u osób nie należących do żadnego kościoła lub towarzystwa religijnego należy według ich zeznania wpisać „pobożny" lub „bezbożny".
2. **Do pytania 7:** Podać należy ów naród, do którego zgłaszający się czuje najbardziej przyciągnięty i do którego się przyznaje; to przyznanie należy jednak zatwierdzić pewnymi faktami, jak język, wychowanie, kultura i t. p., i nie wolno, by dotychczasowe zachowanie się zgłaszającego stało w sprzeczności z tymi faktami lub jego zeznaniem.
Narodowość dzieci poniżej lat 16 ustanawia opiekun prawny.
U żydów zawsze należy podać narodowość „żydowska", a to nawet w wypadku ich nieprzynależności do żydowskiego towarzystwa wyznaniowego.
3. **Do pytania 8:** Podając język nie należy podać „tutejszy", lecz dokładnie oznaczyć, czy n. p. niemiecki, polski, ukraiński, litewski, czeski, białoruski, mazurski, kaszubski, śląski, żydowski i t. d.

Całą treść niniejszego druku wypełnić należy możliwie uramernem lub maszyną do pisania. Nie wolno przebijać kaliką. Dla słabo piszących osób wypełnia ktoś inny; od treści jednak odpowiada zgłaszany. Podpis i odcisk palca należy przyprawić dopiero przy oddaniu blankietu meldunkowego.

Zeznania fałszywe podlegają karze, jak również niezoddanie wypełnionego zgłoszenia.
Niniejszy dowód należy zawsze posiadać przy sobie.

The document from the times of occupation proving the personal details of the owner, called „palcówka".

Dokument z czasów okupacji stwierdzający dane jego właściciela zwany „palcówką".

A work book from the times of occupation and the stamp of the Work Office in Sosnowiec.

Książka pracy za czasów okupacji i pieczątka Urzędu Pracy w Sosnowcu.

Anti –Jewish laws and directives, e.g. Jews had to wear a white band with a blue David star,

wprowadzono antyżydowskie ustawy i rozporządzenia, np. noszenie białej opaski z wyszytą niebieską gwiazdą Dawida,

The Nazis introduced a strict police regime. Among others, they established secret police called Gestapo, which main purpose was to fight Polish opposition and resistance movement.

Niemcy wprowadzili surowy reżim policyjny, wprowadzając m.in. tajną policję Gestapo, której zadaniem było zwalczanie polskiej opozycji politycznej, ruchu oporu itp.

Gestapo used various tortures and brutal investigating methods in order to gain testimonies from arrested people. The arrested people were usually whipped, beaten with the butts of guns, burnt with a burner, hanged head down, tortured with the use of electric current.

Gestapo stosowało różnorakie tortury i brutalne metody śledcze, aby wydobyć zeznania od aresztowanych, zwykle było to bicie pejczem, nahajem, kolbą od broni, przypalanie palnikiem, wieszanie głową w dół, tortury z użyciem prądu elektrycznego oraz inne podobnie brutalne.

„The Red Widow”
„Czerwona Wdowa”

It is the name of the guillotine in the prison at Mikołowska Street in Katowice. Around 552 people were guillotined with it. They were mostly Polish patriots, members of the resistance movement. Two sisters, Bronisława and Zofia Binka from Sosnowiec were guillotined in the prison in Katowice. They were members of the White Eagle Organization, later called the AK (The Home Army).

Tak nazywano katowicką gilotynę z więzienia przy ul. Mikołowskiej. Ścięto na niej co najmniej 552 osoby. Życie oddali głównie polscy patrioci, uczestnicy ruchu oporu. Na gilotynie zginęły m.in. siostry Bronisława i Zofia Binka z Sosnowca - członkinie Związku Orła Białego, późniejszej Armii Krajowej.

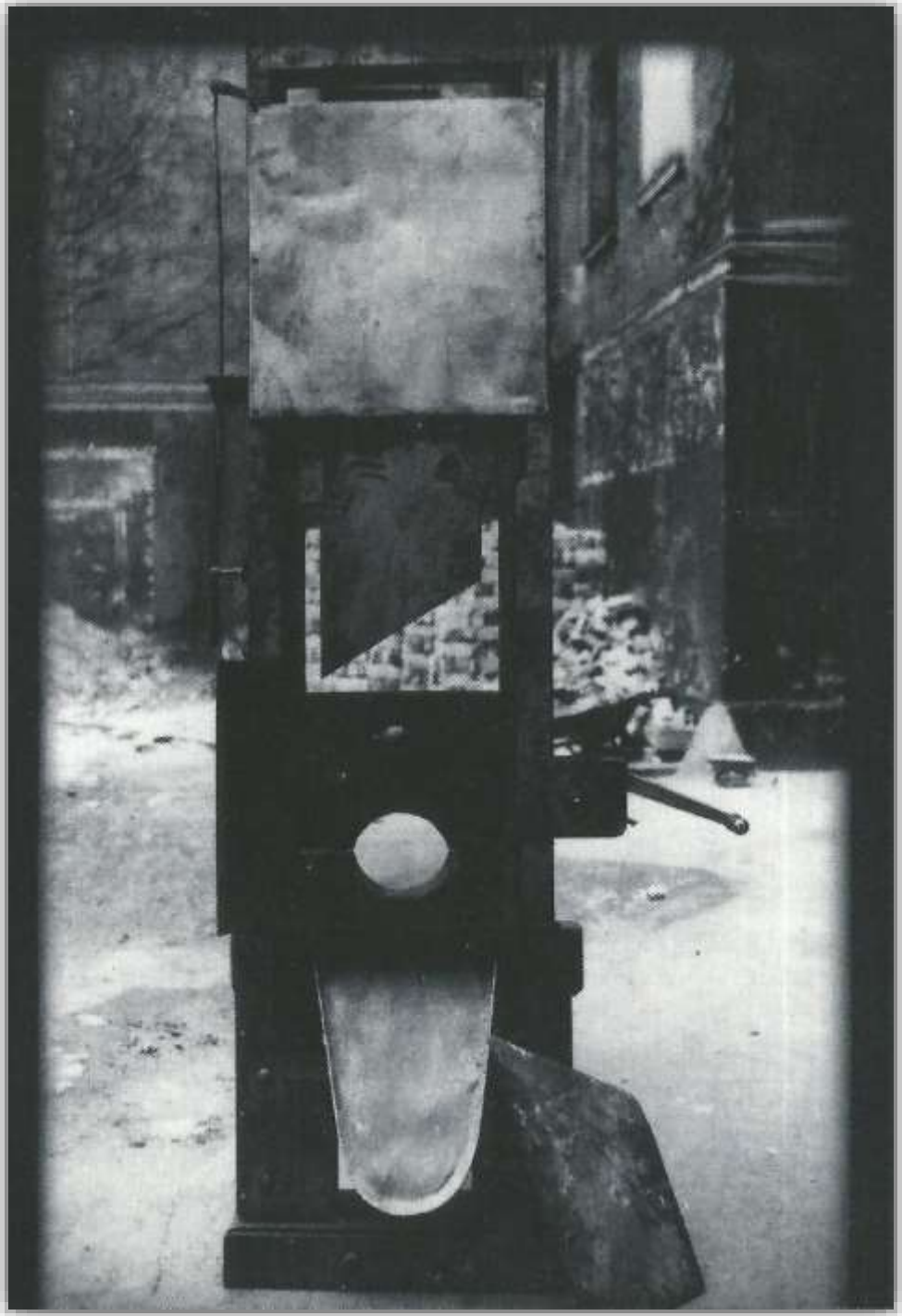

Zygmunt Walter-Janke, the last commander of the Silesian region of AK described the guillotine on the basis of other peoples' relations. He described it in the following way: "The atmosphere of terror and fear reached its climax every night between 22.00 and 24.00. At that time the convicts were brought to the execution. The had to undress and give their clothes back and in return they received a paper shirt. Before the execution the convicts' hair was cut and their necks were shaved. The handcuffed convicts were taken to the execution room."

Next, the corpses were taken to KL Auschwitz, where they were burnt in the crematoria.

Zygmunt Walter - Janke, ostatni komendant Okręgu Śląskiego AK, na podstawie relacji osób, które ją widziały, pisał o niej tak: „Atmosfera grozy i lęku dochodziła szczytu co noc, między godz. 22, a 24. W tym czasie wyprowadzano skazańców na egzekucję. Odbierano im ubranie, dając w zamian papierową koszulę. Przed egzekucją skazańca strzyżono i wygalano mu szyję. Zakutego w kajdany wprowadzano do izby straceń".

Następnie zwłoki przewożono do KL Auschwitz, gdzie były palone w krematorium.

The occupying forces were present everywhere.

Na każdym kroku była widoczna obecność okupanta.

The Town Hall.
Gmach Ratusza.

The Railway Station.
Dworzec Główny.

Zagórze, the visit of the Kreisleiter July 1914.

Zagórze, wizyta Kreisleitera – lipiec 1941r.

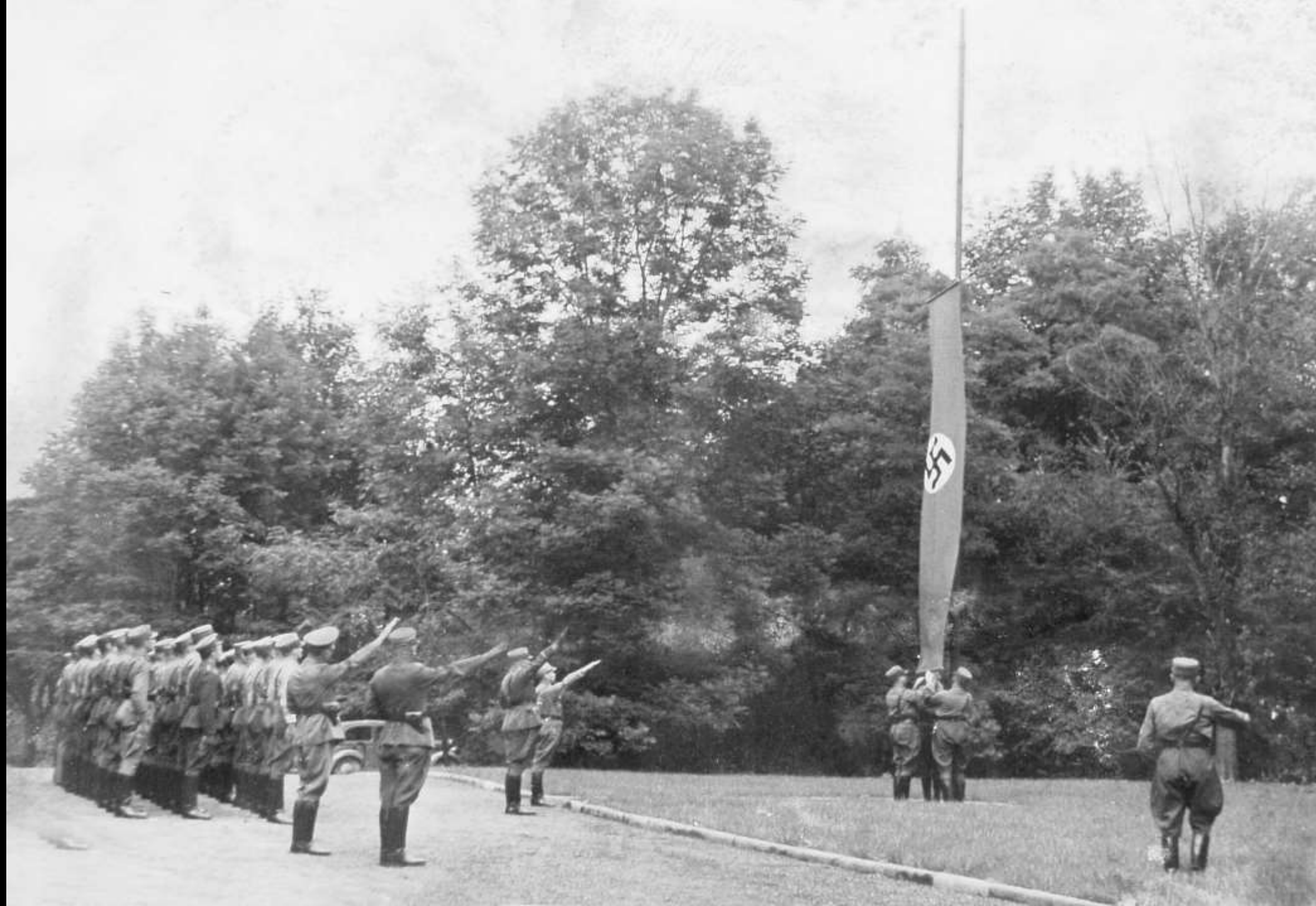

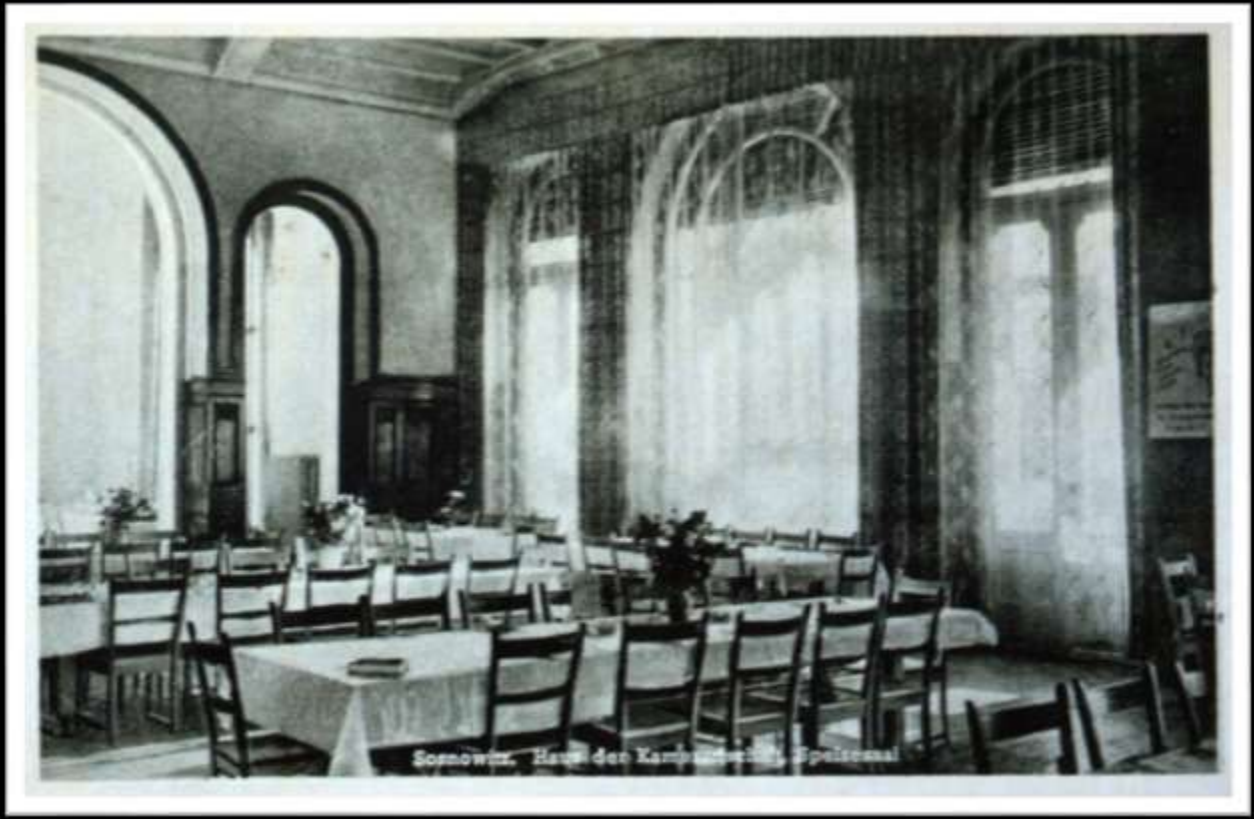

Schoen Palace in Sosnowiec
Pałac Schoena w Sosnowcu.

On the 27th January 1943 Sosnowiec was visited by Fritz Bracht, the Gauleiter of the Upper Silesia. He made a speech in the Session Hall of the Town Hall.

27 stycznia 1943 r. Sosnowiec odwiedził Fritz Bracht gaulaiter, nadprezydent Górnego Śląska, który w sali sesyjnej sosnowieckiego ratusza wygłosił przemówienie.

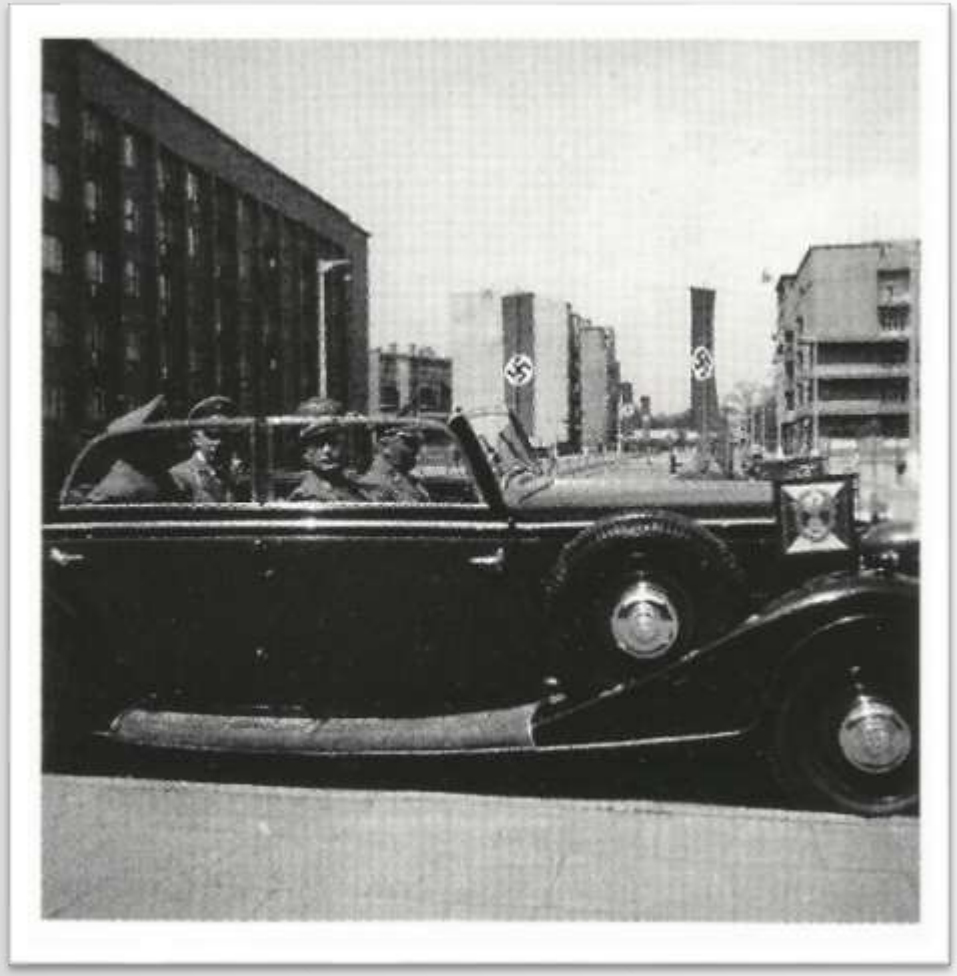

EXCERPTS OF THE SPEECH OF THE GAULEITER BRACHT DURING THE MEETING IN SOSNOWIEC, PUBLISHED IN “DZIENNIK OGŁOSZEŃ” 1943, NUMBER 8 :

FRAGMENT WYSTĄPIENIA NADPREZYDENTA BRACHTA NA ZEBRANIU W SOSNOWCU W DNIU 27 STYCZNIA 1943 R., OPUBLIKOWANY NA ŁAMACH „DZIENNIKA OGŁOSZEŃ” 1943, NR8 :

“If Polish people are loyal and work effectively, as rightly demanded of them, no oppression will be tolerated. However, even less than now will we be falsely sentimental. There is no need to stress that we waive any kind of fraternizing with Poles. Everyone ready to work will receive sufficient food rations. No lawlessness, no sentimentality. Woe betide the Pole, who decides to act against us. For such criminals (ie: political) there will be no mercy. We will fight till the destruction on the spot and therefore it must be our greatest ambition to eradicate this rabble as soon and as thoroughly as possible. For actions of these elements, they can only pay with the death penalty.”

„Tam, gdzie ludność polska zachowywać się będzie lojalnie i wykaże się słusznie od niej wymaganą wydajnością pracy, nie będziemy tolerować żadnych prześladowań, ale z drugiej strony jeszcze bardziej niż obecnie nie będziemy stosować fałszywej sentymentalności. Nie wymaga chyba specjalnego podkreślenia, że zrzekamy się najpozytywniej wszelkiego rodzaju zbratania się z Polakami. Kto chętny do pracy, będzie miał wystarczające wyżywienie. Nie samowola, nie sentymentalność. Biada Polakowi, który chce nam zaszkodzić… Wobec takiego rodzaju zbrodniarzy (tj. politycznych, kryminalnych) nie można się oczywiście spodziewać żadnej łaski. Tu jest walka aż do zniszczenia na miejscu i musi być przeto naszą największą ambicją, aby tę hołotę najprędzej i gruntownie aż do ostatecznego wyplenić. Za poczynania takiego rodzaju elementów mogą one odpokutować li tylko karą śmierci.”

The speech of the Gauleiter of Upper Silesia.
Wystąpienie nadprezydenta Górnego Śląska

The life of Poles living in Sosnowiec wasn't easy. They worked hard and overtime, with meagre food ratios. Work was compulsory for everyone over 14 years old. The food wasn't available, so children often smuggled and traded food. When caught red-handed, they lost their food and they were kept in the prison in Radocha. After the compulsory beating, they were collected by their parents, who were additionally punished for their children's illegal activity.

Życie Polaków mieszkających w Sosnowcu nie było łatwe. Ciężko pracowali w zwiększonym wymiarze godzin, przy małych racjach żywnościowych. Obowiązkiem pracy byli objęci wszyscy, którzy ukończyli 14 lat. O żywność było trudno. Stąd przemycaniem i handlem żywnością zajmowały się nierzadko dzieci. Złapane z towarem na gorącym uczynku traciły go. Często przetrzymywane były w więzieniu na Radosze. Po przymusowym laniu były odbierane przez rodziców, których dodatkowo karano za nielegalną działalność dzieci.

„RADOCHA" prison.
Więzienie „RADOCHA".

The Nazis organized round-ups. Sometimes it was possible to weasel out with a pass from a mine or a steel work. The rounded people were used for works in the city and often sent to labour camps in Germany.

Niemcy organizowali uliczne łapanki, z których czasami udawało się wykręcić przepustką z kopalni lub huty. Zatrzymanych często wywożono na roboty przymusowe do Niemiec.

A round-up to forced labour camps in Sosnowiec.
Łapanka w Sosnowcu do obozów pracy przymusowej.

Despite all that Sosnowiec resisted

Mimo tego Sosnowiec walczył

The Chapel of Saint Mary of AK in Zagórze, Sosnowiec.
Kaplica Matki Bożej AK-owskiej w Sosnowcu Zagórzu.

Citizens of Sosnowiec boycotted German directives, broke bans, destroyed official announcements and placards, ignored the directive about the ban on using radios and listening to aliies' radio stations, printed underground newspapers. Monuments were saved, eg. a great part of a library collection, archives and exhibit items. The documentation of the war crimes was created. Underground courts sentenced Germans, traitors and those who collaborated with the enemy.

Sosnowiczanie bojkotowali niemieckie zarządzenia, łamali zakazy, zrywali urzędowe obwieszczenia i plakaty, ignorowali rozporządzenie o zakazie posiadania radioodbiorników i słuchania alianckich stacji radiowych, wydawali prasę konspiracyjną. Ratowali zabytki (czego przykładem jest ukrycie znaczącej części zbioru sosnowieckich bibliotek), przechowywali archiwa, eksponaty muzealne, dokumentowali zbrodnie wojenne. Podziemne sądy wydawały wyroki na Niemców, zdrajców i kolaborantów.

During the occupation the Germans published newspapers in Polish, which informed about „successes of the German Army", prohibitions, writs and repressions, but they also contained ordinary articles, small adds and obituaries. The titles of the daily newspapers published at that time were: "Dziennik Urzędowy miasta Sosnowca" (The City of Sosnowiec Official Daily), Dziennik Poranny" (Morning Daily) and "Dziennik Ogłoszeń" (Advertisements Daily).

Podczas okupacji Niemcy wydawali po polsku gazety, w których prócz informacji o „sukcesach armii niemieckiej" były też zwykłe artykuły, ogłoszenia typu „kupię sprzedam", nekrologii, informacje o zakazach, nakazach i represjach itp. Należały do nich: Dziennik Urzędowy miasta Sosnowca" „Dziennik Poranny", Dziennik Ogłoszeń" Gazety nazywano „gadzinówkami".

Dziennik ogłoszeń

dla ludności polskiej

Nowy rozkaz mordowania Polaków

Zamordowanie Polaków egzyjowych sygnałem alarmowym dla Europy

Wesołego Alleluja

Śląska.

Co dzień niosie?

The Polish Underground State believed that Poles shouldn't read this propaganda, that's why the resistance movement in Sosnowiec published their own press, which contained real information about what was happening on the Front, in the occupied country and in the world, without German censorship. It was printed secretly, without German consent. The underground press was written by people of different skills, therefore the quality of the newspapers differed. The printing technology wasn't advanced. Newspapers were usually copied or typed, some of the titles had single issues. The underground titles included: "Polska Odrodzona" ("Reborn Poland"), "Nasze Sprawy" (Our Issues), "Głos" (The Voice), "Sygnały" (Signals), "PZWC", "Trybuna Zagłębiowska" (Zagłębie Tribune). The Jewish community also had its own press.

Polskie Państwo Podziemne uważało, że Polacy nie powinni czytać tej propagandy, dlatego konspiracyjny ruch oporu w Sosnowcu stworzył własną prasę, która podawała prawdziwe informacje o tym, co dzieje się na froncie, w okupowanym kraju i na świecie, bez niemieckiej cenzury. Wydawana była tajnie i oczywiście bez zgody okupanta . Prasę podziemną tworzyli ludzie o rożnych umiejętnościach. W związku z tym poziom pism był zróżnicowany. Skromna też była technika ich wydawania. Przeważały gazetki powielane, ukazywały się pisemka w formie maszynopisów, niektóre tytuły miały pojedyncze numery. Do podziemnej sosnowieckiej prasy należały m.in: „Polska Odrodzona, „Nasze Sprawy", „ Głos", „Sygnały", pismo „PZWC", „Trybuna Zagłębiowska". (zdjęcie Trybuny Zagłębiowskiej) Swoją prasę miała także społeczność żydowska.

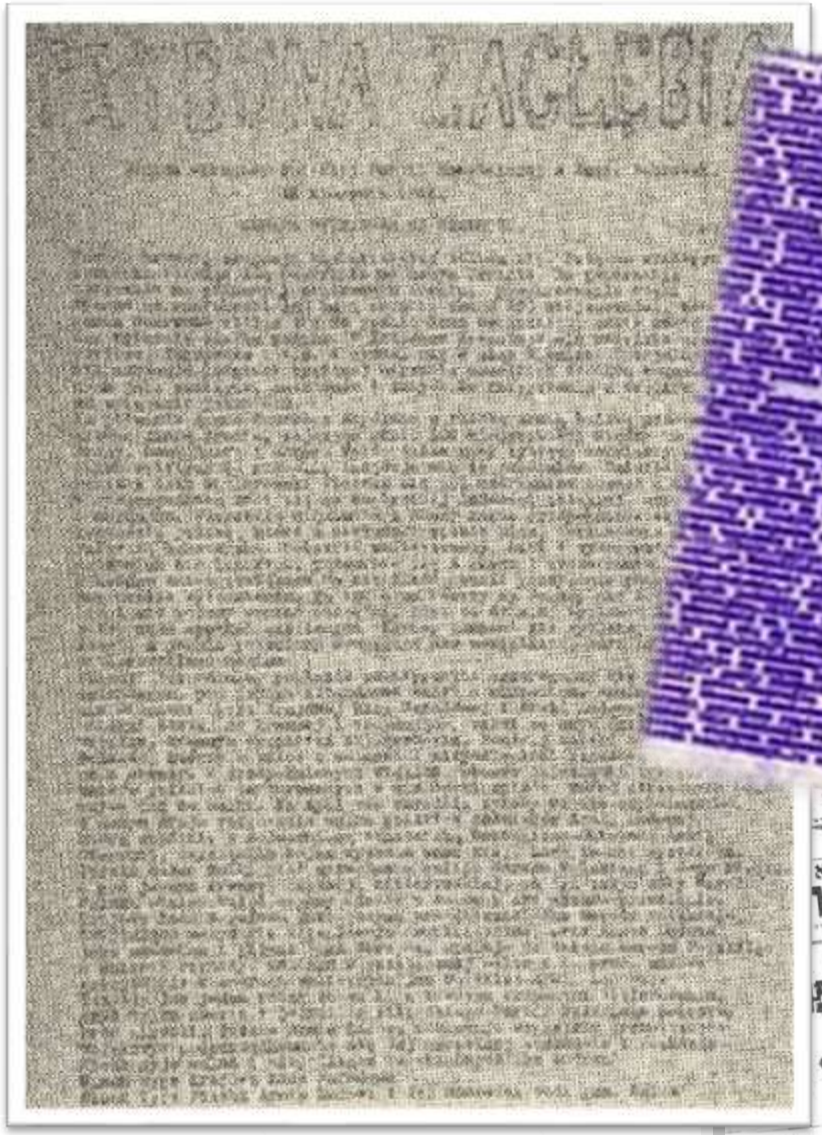

THE REPORT OF THE SECRET POLICE OF THE REICH NR 1303/41 OF 29TH AUGUST 1941 (11).
IN THE REPORT ON THE POLISH ORGANIZATION “THE WHITE EAGLE” IN SOSNOWIEC AND THE NEWSPAPER
“OUR ISSUES” DR MILDNER SS-STURMBANNFUHRER WROTE:

RAPORT TAJNEJ POLICJI RZESZY NR 1303/41 Z 29 SIERPNIA 1941 R.)[11]. W SPRAWOZDANIU DOT. POLSKIEJ ORGANIZACJI "ORZEŁ BIAŁY" W SOSNOWCU I GAZETY „ NASZE SPRAWY” DR MILDNER SS-STURMBANNFUHRER PISZE:

“…the propaganda division printed and distributed the illegal newspaper “Our Issues”. The purpose of the newspaper was to strengthen the belief that Poland may regain independence and to convince Poles, that belonging to a secret organization is an appropriate activity. The distribution of illegal, inciting brochures and well developed spoken propaganda, spread thanks to the news from the international radio stations, activated a revolting and hostile propaganda against the III Reich.”

„… oddział propagandy zajmował się wydawaniem i rozpowszechnianiem nielegalnej gazety "Nasze Sprawy". Zadaniem gazety było po pierwsze umocnić wszystkich w przekonaniu o możliwości odzyskania niepodległej Polski i o słuszności przynależności do tajnej organizacji. Poprzez rozpowszechnianie nielegalnych broszur podburzających i przez szeroko rozwiniętą propagandę ustną, przekazywaną dzięki wiadomościom z zagranicznych audycji radiowych rozniecano wstrętną i wrogą propagandę wobec Rzeszy.”

The occupying power decided that „only public schools will be allowed to function, but they can only teach the easiest basic skills such as counting, reading and writing", "The subjects important out of the national point of view, such as geography, history, history of literature, as well as gymnastics, must be eliminated. 25.11.1939" dr E. Wetzl and dr Hecht . Germans didn't want Polish children to know too much. Mrs Skalbmierska remembers that on sunny days, instead of learning, Polish children went to the nearby forests and fields to collect herbs for Wehrmacht.

Okupanci uznali, że „dozwolone będą tylko szkoły powszechne, mają one jednak udzielać najprostszych wiadomości podstawowych, jak rachowanie, czytanie, pisanie. " Nauka ważnych z narodowego punktu widzenia przedmiotów, jak geografia, historia, historia literatury, jak również gimnastyka jest wykluczona." 25.11.1939r. dr E. Wetzl i dr Hecht Niemcy chcieli, by dzieci polskie nie wiedziały za dużo. Pani Halina Skalbmierska wspomniała, że w pogodne dni zamiast nauki dla Wehrmachtu zbierali zioła na pobliskich łąkach i w lasach.

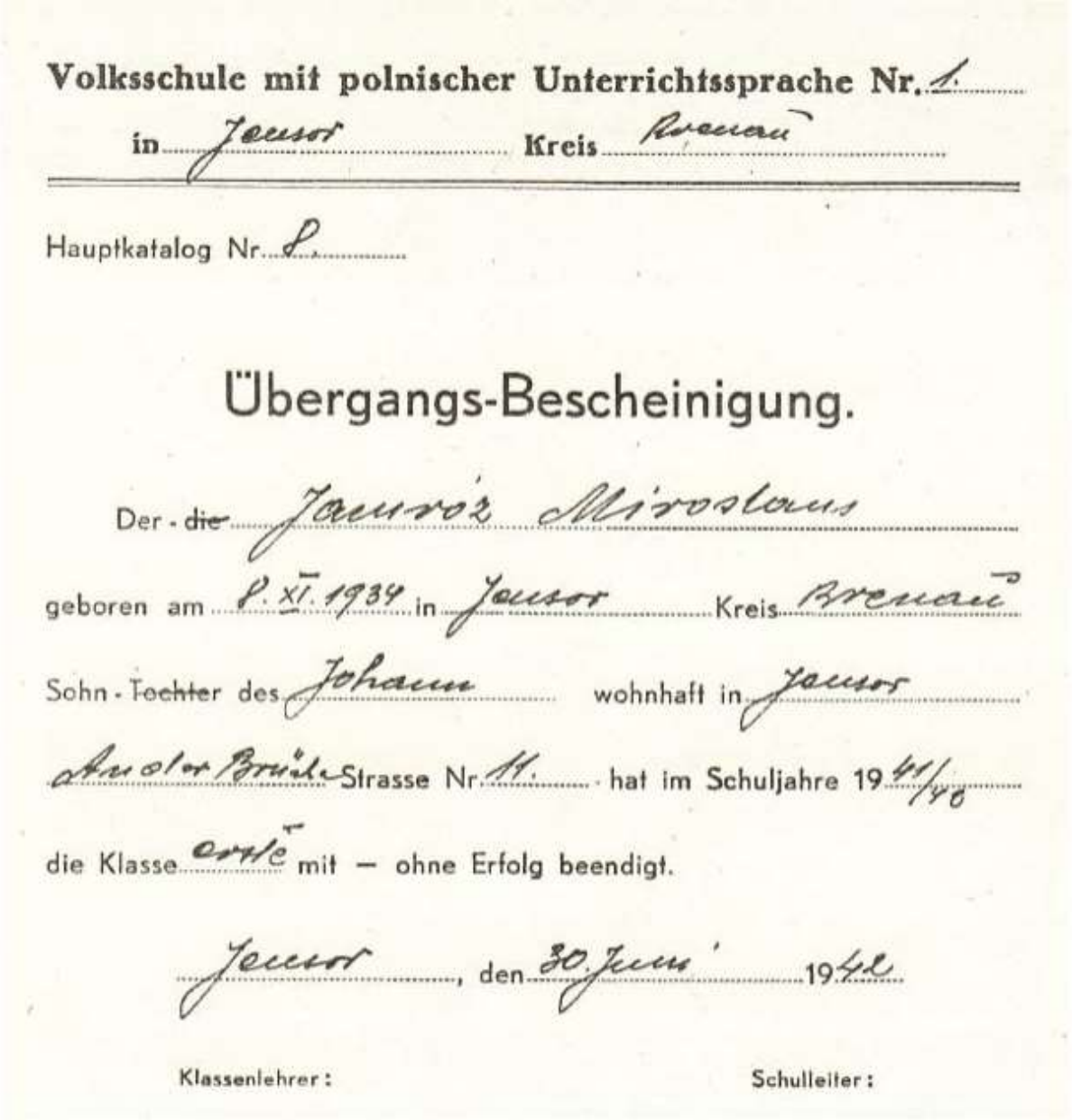

Volksschule mit polnischer Unterrichtssprache Nr. 1

in Jausor Kreis Brenau

Hauptkatalog Nr. 8

Übergangs-Bescheinigung.

Der - ~~die~~ Jausroz Miroslaus

geboren am 8. XI. 1934 in Jausor Kreis Brenau

Sohn - ~~Tochter~~ des Johann wohnhaft in Jausor

Adolf Brüde Strasse Nr. 11 hat im Schuljahre 1941/42

die Klasse erste mit — ohne Erfolg beendigt.

Jausor, den 30. Juni 1942

Klassenlehrer: Schulleiter:

Certificate of completion of the first year of a primary school.
Świadectwo ukończenia pierwszej klasy szkoły.

In order to protect young people against the results of the German policy, as soon as in October 1939 the secret teaching was organized. In groups consisting of 5-6 students, teenagers learned the material from the primary and secondary school. Both teachers and students were obliged to keep the teaching secret. Taking notes was not allowed, there were no registers nor marks. Teenagers weren't allowed to walk in groups, talk about secret teaching, carry books. The teaching took place in private flats that were often changed. Janusz Maszczyk, a witness of the history, remembers that in this building, in a flat on the first floor his mother, Stefania Maszczyk, secretly taught teenagers.

Aby uchronić sosnowiecką młodzież przed skutkami polityki okupanta, już w październiku 1939 roku powołano „tajne nauczanie". W 5-6 osobowych grupach młodzież realizowała program z zakresu szkoły podstawowej i średniej. Zarówno nauczycieli, jak i uczniów obowiązywała ścisła konspiracja. Nie prowadzono notatek, nie sprawdzano listy obecności, nie wystawiano ocen. Młodzieży zakazano chodzenia grupami , obowiązywał zakaz rozmowy na temat tajnej nauki, noszenia książek i podręczników. Nauka odbywała się w prywatnych, często zmienianych mieszkaniach. W tym budynku w mieszkaniu na pierwszym piętrze tajnych lekcji udzielała pani Stefania Maszczyk (matka pana Janusza Maszczyka – świadka historii).

Teachers caught by the Germans were sent to concentration camps. Because there were no documents, it is difficult to assess the number of young people who were secretly taught. Mr Zur believes that around 500 students at the secondary school level participated in the secret lessons in Sosnowiec. Jadwiga Makowska was one of those brave and devoted teachers. She was also an editor of the secret newspaper "Our Issues" and a wife of Piotr Makowski, who started "The White Eagle Organization". He was arrested in December 1939 and later murdered in front of the Death Wall in Auschwitz. Despite the tragedy she didn't break down and continued teaching. She was arrested and sent to Auschwitz in July 1944. She was murdered there short before the end of the occupation in January 1945.

Ujęci przez okupanta nauczyciele byli karani zesłaniem do obozów koncentracyjnych. Trudno zliczyć przy braku dokumentacji, ile młodzieży skorzystało z tajnego nauczania. Pan P. Zur uważa ,że na poziomie szkoły średniej objętych było 500 uczniów. Trudno w tym miejscu spośród wielu ofiarnych nauczycieli nie wspomnieć o pani Jadwidze Makowskiej. Odważnej i ofiarnej nauczycielce , redaktorce podziemnej gazety „ Nasze Sprawy", która w grudniu 1939r. straciła męża Piotra Makowskiego , twórcę organizacji „Orzeł Biały" zamordowanego pod ścianą śmierci w Auschwitz. Pomimo tej tragedii nie załamała się i dalej prowadziła tajne komplety. W lipcu 1944r. została aresztowana i osadzona w Oświęcimiu, gdzie zamordowano ją tuż przed zakończeniem okupacji w styczniu 1945 roku.

The execution in front of the death wall. (a picture by ex – prisoner Władysław Siwek).
Egzekucja pod ścianą Straceń. (obraz byłego więźnia – Władysława Siwka).

pPp – Pole work slow
pPp – pracuj Polaku powoli.

During the war factories in Sosnowiec produced anti-aircraft guns (so-called FLAK), cannon barrels, parts for the submarines, grenades, bomb parts, anti-aircraft missiles, parts for V-1 missiles and V-2 rackets. Citizens of Sosnowiec who worked in the factories risked their lives producing defective products, which led to their quicker wear and tear. They damaged machines in order to decrease the war production of the III Reich.

Podczas wojny w sosnowieckich zakładach produkowano działa przeciwlotnicze (tzw. FLAK), lufy armatnie, części do okrętów podwodnych, granaty , części bomb, pociski przeciwlotnicze, części do pocisków V-1 i rakiet V-2. Pracujący w zakładach sosnowiczanie z narażeniem życia wykonywali wadliwe produkty, niedokładnie wykonywali części do różnych maszyn, powodując ich szybkie zużycie. Uszkadzali maszyny, przez co zmniejszali produkcję wojenną III Rzeszy.

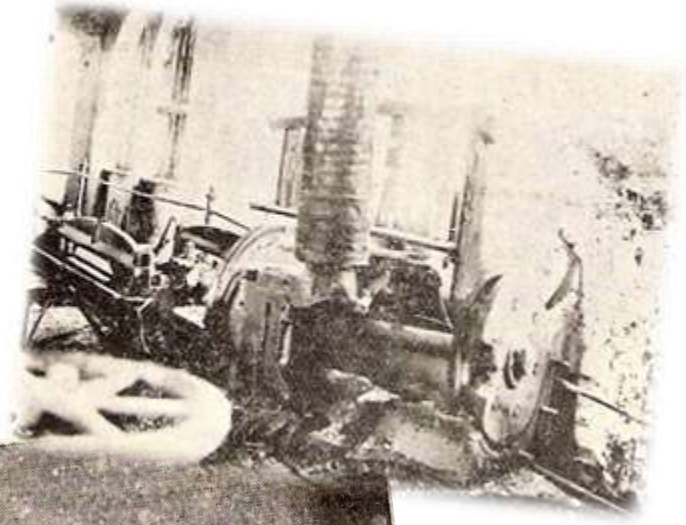

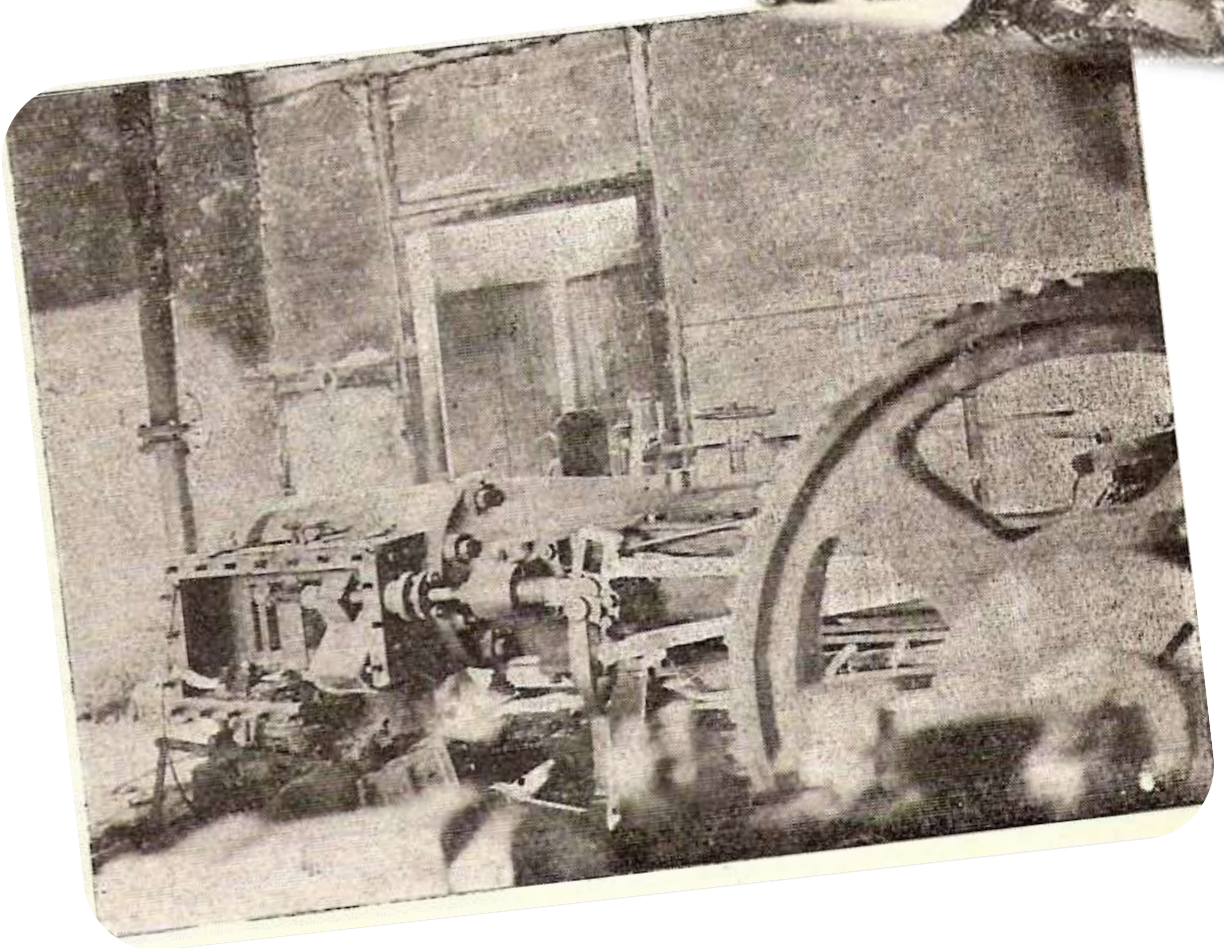

The railway workers undid the rails and put sand in the carriages lubricators in order to make German deliveries to the Eastern front more difficult.

Pracownicy kolei rozkręcali szyny, sypali piasek do smarownic osi w wagonach. Miało to na celu utrudnienie dostaw niemieckich na front wschodni.

In this place, in the city centre, on the 3rd December 1941 a 25 year-old student, Stanisław Makarski, was hanged for derailing of the German military train. He was a rail company worker and the last commander of the White Eagle Organization in Sosnowiec. The sentence was carried out in the presence of the citizens of Sosnowiec, who were forced to participate in the execution. According to the witnesses, before the execution Stanisław was to utter a shout: " Long live Poland. Avengers are among us!"

W tym miejscu w centrum miasta 3.12.1941r. Powieszono za spowodowanie wykolejenia niemieckiego pociągu wojskowego, Stanisława Makarskiego, 25- letniego studenta, pracownika kolei, ostatniego dowódcę Organizacji Orła Białego w Sosnowcu. Wyrok wykonano w obecności zmuszonych do uczestnictwa w egzekucji mieszkańców Sosnowca. Przed śmiercią według świadków wzniósł okrzyk „Niech żyje Polska. Mściciele są wśród nas!"

8.08.1940 On the order of the summary court, 10 people were shot in the public execution on the slag heap near the Town Hall, “for the detrimental economic activity”. 6.06.1944 a 23 year-old Szczepan Bałdys was shot in Zagórze for sabotage and refusal to work.

8.08.1940r. za „ szkodliwą działalność gospodarczą ” z wyroku sądu doraźnego, żandarmi rozstrzelali w publicznej egzekucji na hałdach obok ratusza 10 osób 6.06.1944r. w Zagórzu funkcjonariusze policji zastrzelili za sabotaż i odmowę pracy 23- letniego Szczepana Bałdysa.

Execution in Sosnowiec.
Egzekucja w Sosnowcu.

27000 people of Jewish faith lived in Sosnowiec before the II World War. The Jewish community was persecuted from the very beginning of the occupation. In the first days after entering Sosnowiec the Germans publicly executed around 30 Jews.

Przed wojną na terenie miasta żyło około 27000 osób wyznania mojżeszowego.
Od samego początku okupacji na ludność żydowską spadły prześladowania. W pierwszych dniach po wkroczeniu Niemcy dokonali publicznych egzekucji, w których zginęło około 30 Żydów.

A Jew walking along Targowa Street.
Żyd idący ulicą Targową.

Jewish property was confiscated, Jewish shops were closed and Jews killed. The occupying forces took over Jewish houses, shops and workshops located at main streets. They served German settlers who were brought to Poland. At the end of 1939 the Jewish Police was established in Sosnowiec.

W mieście doszło do konfiskat żydowskich majątków, zamykania sklepów i zabójstw. Na własność okupanta przechodziły domy zamożnych Żydów położone przy głównych ulicach oraz ich zakłady i sklepy. W dawnych żydowskich domach i mieszkaniach osiedlali się sprowadzani niemieccy osadnicy. Pod koniec 1939 r. powołano żydowską policję.

Jewish policemen in front of the railway station.
Policjanci żydowscy przed dworcem.

PEOPLE WHO HELPED JEWS WERE PUNISHED WITH DEATH OR SENT TO CONCENTRATION CAMPS.

UDZIELANIE JAKAKOLWIEK POMOCY ŻYDOM KARANE BYŁO ŚMIERCIĄ LUB OBOZEM.

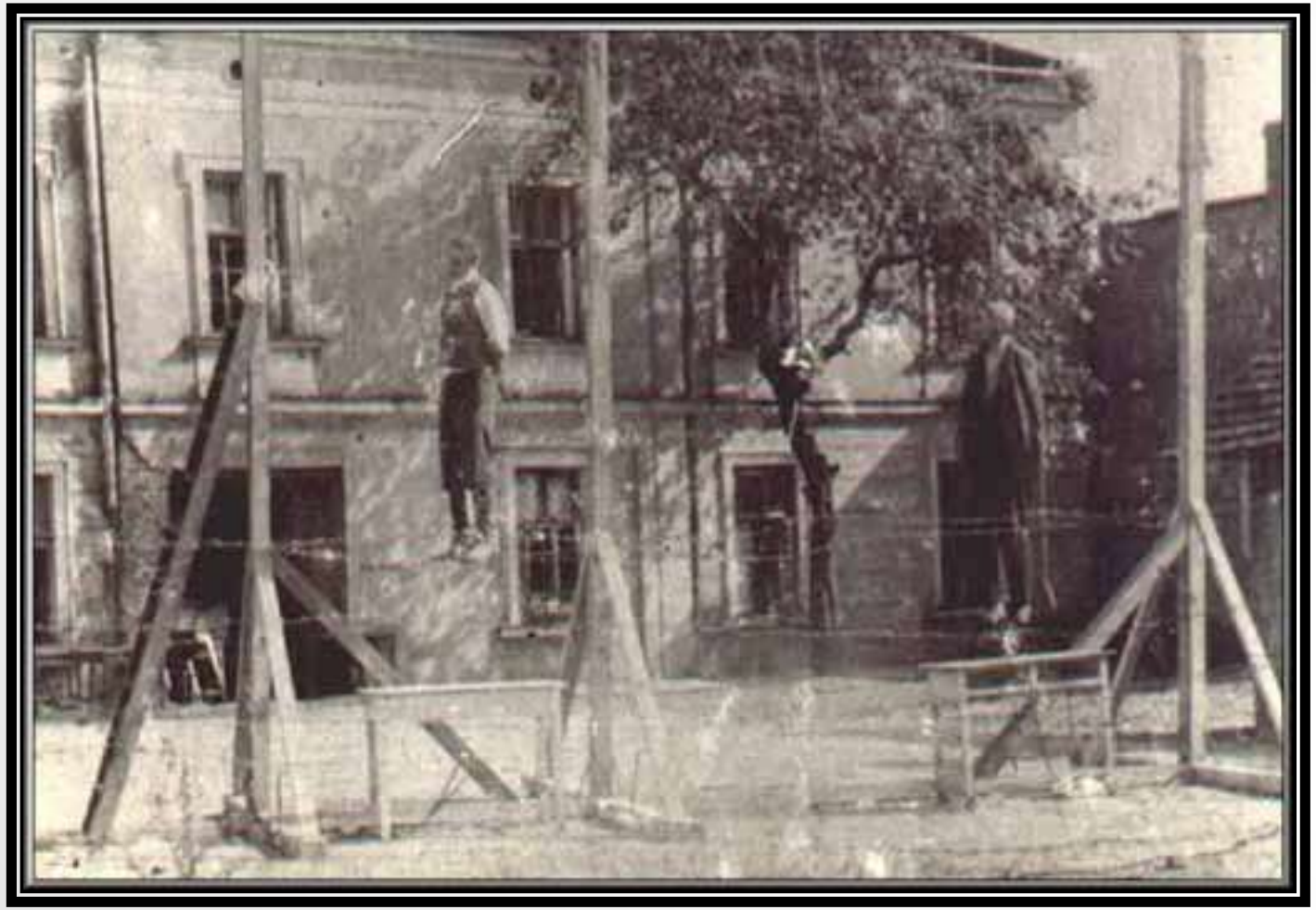

In the autumn of 1940 transition camps were created for Jewish workers sent to forced labour camps, eg. for building a motorway which was to connect Silesia and the Reich. Since the end of 1941 the Nazi strived to annihilate the Jewish community of Zagłębie in the KL Auschwitz-Birkenau extermination camp.

Jesienią 1940 r. utworzono obozy przejściowe, w których gromadzono żydowskich robotników do obozów pracy przymusowej. np. budowa autostrady, która miała połączyć Śląsk z Rzeszą. Od końca 1941 roku hitlerowcy dążyli do unicestwienia społeczności żydowskiej Zagłębia poprzez eksterminację w obozie KL „Auschwitz – Birkenau".

Forced labour.

In the autumn of 1942 the Germans started creating a ghetto located in the Środula district. Displacement actions lasted from December 1942 till March 1943. The ghetto was closed on the 15th March 1943. Over 14 000 people stayed there.

Jesienią 1942 r. Niemcy rozpoczęli tworzenie getta, położonego w dzielnicy Środula. Akcje przesiedleńcze na terenie miasta trwały od grudnia 1942r. do marca 1943 roku. Zamknięcie getta na Środuli nastąpiło 15.03.1943 roku. Zgromadzono tam ponad 14 000 osób. W czerwcu 1943 r. Niemcy podjęli decyzję o ostatecznej likwidacji wszystkich Żydów w Zagłębiu.

The ghetto in Środula district.
Getto na Środuli.

The action of liquidating ghettoes in Sosnowiec started at night from 31st July to 1st August 1943. The Jews were transported to concentration camps. During this action members of the Jewish Combat Organization (ŻOB) took up an uneven fight with almost 800 German soldiers and policemen. Among others, the action was commanded by Józef and Bolesław Kożuchowie.

W nocy z 31 lipca na 1 sierpnia 1943r. rozpoczęła się akcja likwidacji getta w Sosnowcu przez serię transportów jego mieszkańców do obozów koncentracyjnych. W trakcie jej trwania członkowie Żydowskiej Organizacji Bojowej podjęli nierówną walkę z siłami liczącymi prawie 800 niemieckich żołnierzy i policjantów. Akcją kierowali członkowie Żydowskiej Organizacji Bojowej: min. Józef i Bolesław Kożuchowie.

Frumka Płotnicka.
Ze zbiorów Archiwum Yad Vashem.

Frumka Płotnicka.
Photo from the collection of the Yad Vashem Archive.

Członkowie żydowskiego ruchu oporu z Sosnowca.
Ze zbiorów Archiwum Yad Vashem.

Members of the Jewish underground from Sosnowiec.
Photo from the collection of the Yad Vashem Archive.

During the deportation around 400 Jews who tried to rebel or escape lost their lives. Around 10 000 Jews were transported to Auschwitz-Birkenau. The last transport was sent on 15th January 1944. A handful of Jews who managed to hide stayed in Sosnowiec.

Podczas deportacji zginęło około 400 Żydów, którzy sprzeciwiali się lub próbowali ucieczki. Do Auschwitz-Birkenau wywieziono ponad 10 000 osób. Ostatni transport (400 osób) został wysłany w dniu 15.01.1944 r. W Sosnowcu została garstka Żydów, którzy zdołali się ukryć.

A monument commemorating Jews murdered in the Sosnowiec ghetto during the German occupation.
Pomnik na Środuli upamiętniający Żydów zamordowanych w sosnowieckim getcie oraz w czasie okupacji hitlerowskiej.

3 German concentration camps, which were branches of the cruelest camp in Poland - KL Auschwitz, were located in Sosnowiec. One of them was Stammlager in Sosnowitz located in the Schoen Factory at 1st Maja Street, which functioned between 1940-42. Around 1500 prisoners died during the whole period of functioning of the camp. When liquidating the camp, the Germans transported prisoners to the cementary at 11 Listopada Street (Pekin), where they were murdered over a grave. It was the biggest execution carried out in Sosnowiec.

W Sosnowcu mieściły się trzy niemieckie obozy koncentracyjne, które były filiami najokrutniejszego obozu śmierci w Polsce, KL Auschwitz. W pierwszym i drugim przebywali i ginęli głównie Polacy: więźniowie polityczni, inteligencja, duchowieństwo, działacze ruchu oporu itd. Jednym z nich był działający w latach 1940-42 Stammlager in Sosnowitz mieszczący się w fabryce Schoena przy ul. 1 Maja. W okresie jego działania zginęło w nim około 1500 więźniów. Likwidując obóz, Niemcy przewieźli więźniów na cmentarz przy ulicy 11 Listopada (Pekin), gdzie zostali zamordowani nad wykopanym grobem. Była to największa egzekucja na terenie Sosnowca.

A war grave of 300 buried Poles.

The second one, Arbeitslager Sosnowitz, functioned between 1944-1945. It was located in the grounds of “E. Cedler” Steelwork at Niwecka Street. The camp was liquidated on 16th January 1945. The prisoners were evacuated to different death camps. People died of exhaustion, starvation and diseases. People who were not able to walk were killed on the spot by the guards, therefore the marches were called “the death marches”. The third camp operated at “Katarzyna” Steelwork between 1944 and 16th January 1945 and was used mostly for Jews, whereas in the first and second camp the Germans kept and killed mostly Poles: political prisoners, the intelligentsia, priests, members of the resistance movement.

Drugi działający w latach 1944-45 Arbeitslager Sosnowitz znajdował się na terenie Huty "E.Cedler" przy ul. Niweckiej. Obóz ten został zlikwidowany 16. 01.1945r. poprzez ewakuację więźniów do innych obozów śmierci. Ludzie umierali w drodze z wycieńczenia, głodu i chorób, a osoby, które nie mogły podołać wędrówce, dobijali strażnicy, dlatego nazwano to "marszem śmierci". Trzeci obóz funkcjonował przy hucie „Katarzyna” od 1944 do 16 stycznia 1945r, a przeznaczony był głównie dla Żydów.

Familienname des Verstorbenen: Juszczyk
Vornamen des Verstorbenen: Konrad
Sterbeeintrag-Nr. und Jahrgang: II/160 / 43
Sterbetag: 8.7.1943
Geburtstag und Ort: 19.2.1915 Sosnowitz
Staatsangehörigkeit und Religion des Verstorbenen: Pole / rk
Vornamen und Familienname des Ehegatten: ledig

The death certificate from Mauthausen.
Akt zgonu z obozu w Mauthausen.

There was an underground scouting organization in Sosnowiec during the German occupation. The co-founder of the group was Edward Nowak, the highest scout instructor, who later became the commander of the intelligence division “Jodła”. During the first days of the occupation female and male scouts helped to dig anti-aircraft trenches, supplied passing soldiers and refugees with food and water. They supported the Red Cross in running the food points. At the turn of 1942 and 1943 they joined in the intelligence services for the AK (the Home Army) purposes. They observed the German troops and transports of the military equipment. Female scouts organized first-aid trainings for the partisan divisions.
The scouts from the Zagłębie region cooperated with the partisan divisions operating in the area of Jura Krakowsko –Częstochowska, mainly with the division “Surowiec” commanded by the second lieutenant “Hardy”.

W Sosnowcu, podczas niemieckiej okupacji, działało podziemne harcerstwo, którego współtwórcą był harcmistrz Edward Nowak, późniejszy dowódca oddziału wywiadowczego ,,Jodła”. W pierwszych dniach okupacji harcerki i harcerze uczestniczyli w kopaniu rowów przeciwlotniczych , pomagali w zaopatrzeniu przechodzących żołnierzy i uchodźców w jedzenie i wodę. Pomagali także w prowadzeniu działalności punktów żywieniowych Czerwonego Krzyża. Na przełomie 1941/42 r. włączyli się do działalności wywiadowczej na rzecz AK. Obserwowali ruchy wojsk niemieckich oraz transport sprzętu wojskowego. Harcerki prowadziły szkolenia sanitarne na potrzeby oddziałów partyzanckich. Zagłębiowskie,, Szare Szeregi” utrzymywały kontakt z oddziałami partyzanckimi działającymi na terenie Jury Krakowsko- Częstochowskiej. Głównie z oddziałem ,,Surowiec” dowodzonym przez ppor. ,,Hardego”.

II composition of the command of the Zagłębie Dąbrowskie „Grey Ranks” Regiment (UL "Barbara") since 8th April 194? till 1943.
II skład Komendy Chorągwi Szarych Szeregów Zagłębia Dąbrowskiego (UL "Barbara") od 8.04.1941 do końca 1943 r. E. Nowak, Z. Korek, Z. Ziembiński, W. Sobieraj.

DURING THE OCCUPATION THERE WERE ACTIVE PARTISAN DIVISIONS SUBORDINATE TO SILESIAN AK COMMAND IN THE SOSNOWIEC INSPECTORATE. THEY WERE:

PODCZAS OKUPACJI W INSPEKTORACIE SOSNOWIEC DZIAŁAŁY ODDZIAŁY PARTYZANCKIE, KTÓRE PODLEGAŁY ŚLĄSKIEMU DOWÓDZTWU AK. BYŁY TO:

- **The partisan company commanded by "Twardy",**
- **1. OP "Surowiec" Company,**
- **1. Reconnaissance Division Company of the 23rd DP AK,**
- **A partisan division of Jan Milton, pseudonym "Ordon" – the region of activity – Sosnowiec, Sławków, Dąbrowa Górnicza;**

- 1. Kompania partyzancka „Twardego"
- 1. Kompania OP „Surowiec"
- 1. Kompania Oddziału Rozpoznawczego 23 DP AK.
- Oddział partyzancki Jana Miltona ps. „Ordon" – rejon działania - Sosnowiec, Sławków, Dąbrowa Górnicza;

At first, the division “Surowiec”, led by second lieutenant “Hardy”, escorted the transport of press, mail and people across the border between the III Reich and General Gouvernement. Later it organized sabotage actions, protected the civilians from terror, obtained guns, eliminated the enemy’s informers, requisitioned food from German storehouses

Oddział ,,Surowiec” dowodzony przez ppor. ,,Hardego” najpierw zajmował się eskortowaniem przerzutów prasy, poczty i ludzi przez granicę między Rzeszą, a GG. Później akcjami dywersyjnymi, odwetowymi, sabotażowymi, ochroną ludności cywilnej przed terrorem, zdobywaniem uzbrojenia, likwidacją konfidentów, rekwirowaniem żywności z niemieckich magazynów, przerzutami przez granicę ludzi, broni i żywności.

Oddział Partyzancki
"Surowiec"

Mp., dnia 12.6.1944r.

Popiel!

Listy „Hardego” do „Popiela”

Letters from „Hardy” to „Popiel”.

SOME OF THE ACTIONS OF THE PARTISANS:

NIEKTÓRE AKCJE PARTYZANCKICH ODDZIAŁÓW:

- **30.07.1943 at 10.00 soldiers from the partisan division commaned by “Ordon” attacked the carriage which transported money to the headquarters of the board of ”Graf-Renard-Grube”, located in the Sielecki Castle. Short after this action “Ordon’s” people derailed a train in the area of Ząbkowice Będzińskie, and fired at another one.**

- **23.10.1943 the patrol of the Company commanded by corporal Zenon Pazora “Dańka” shot an SS officer.**

- **16.12. 1943 the patrol commanded by second lieutenant “Twardy” confiscated 240000 marks as well as weapons from the soldiers escorting the transport on the way from Zawiercie to Poręba.**

- **19.12.1943 “Twardy’s” patrols carried out executions on the Gestapo agents who were sentenced by the Special Martial Court.**

- 30.07.1943 r. o godz. 10.00 żołnierze oddziału partyzanckiego dowodzonego przez „Ordona” dokonali napadu na powóz wiozący pieniądze do siedziby zarządu "Graf - Renard - Grube" w zamku sieleckim. Wkrótce po akcji w Sielcu ludzie "Ordona" wykoleili w rejonie Ząbkowic Będzińskich pociąg, a drugi ostrzelali.

- 23.10.1943 r. patrol kompanii dowodzonej przez kaprala Zenona Pazorę ,,Dańkę” zastrzelił w Sosnowcu oficera SS.

- 16.12.1943 r. patrol dow. Przez ppor. „Twardego” skonfiskował na trasie Zawiercie- Poręba 240000 marek oraz odebrał eskortującym transport żołnierzom broń.

- 19.12.1943 r. patrole Twardego dokonały szeregu egzekucji na agentach Gestapo skazanych przez wojskowy Sąd Specjalny.

14.03.1944 The place of the last fight and death of four soldiers of the 1. “Surowiec” Company of the Reconnaissance Division of the 23rd Silesian Infantry Unit of the AK and a soldier of the “Garbnik” partisan division.

14 marca 1944r. miejsce ostatniej walki i śmierci czterech żołnierzy 1. kompanii „Surowiec” Oddziału Rozpoznawczego 23 Śląskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej oraz żołnierza z oddziału partyzanckiego „Garbnik”.

The plaque commemorating the event. The building at 5 Przechodnia Street in Sosnowiec (Pogoń district).
Tablica upamiętniająca wydarzenie. Budynek przy ul. Przechodniej 5 w Sosnowcu (dzielnica Pogoń).

Miejsce uświęcone krwią najlepszych synów miasta Sosnowca poległych w walce o Polskę.
A monument commemorating citizens od Sosnowiec killed in a fight for a free Poland.

CHILDHOOD IN THE DARK AGES OF THE OCCUPATION
DZIECIŃSTWO W MROKU OKUPACJI

“During the German occupation children matured quicker than now and, just like the adults, took part in the underground activities” – said Mr Janusz Maszczyk. “I know something more about it. Even I have a microscopic participation on my patriotic and national-civic track record. However, my 4-years older brother, Wiesław, happened to establish a considerably more impressive record smuggling the underground press under his shirt and sweater. ”The daughter of E. Nowak, pseudonym “Jodła”, Danusia in a letter to her father asked him for setting her a task, because she also wanted to do something for her homeland.

„Podczas niemieckiej okupacji dzieci szybciej dojrzewały niż to jest obecnie i brały jak starsi udział w konspiracji ‘’– powiedział pan Janusz Maszczyk. „Wiem coś więcej na ten temat. Bowiem mikroskopijny udział na swym patriotycznym i narodowo - obywatelskim koncie zapisałem również i ja, jednak już znacznie pokaźniejsze odnotował, starszy ode mnie o 4 lata mój brat, Wiesław, który nawet pod koszulą i swetrem przemycał konspiracyjne pisma” Córka E. Nowaka ps. „Jodła” Danusia w liście do ojca prosiła o wyznaczenie jej zadania, bo chciała coś zrobić dla ojczyzny.

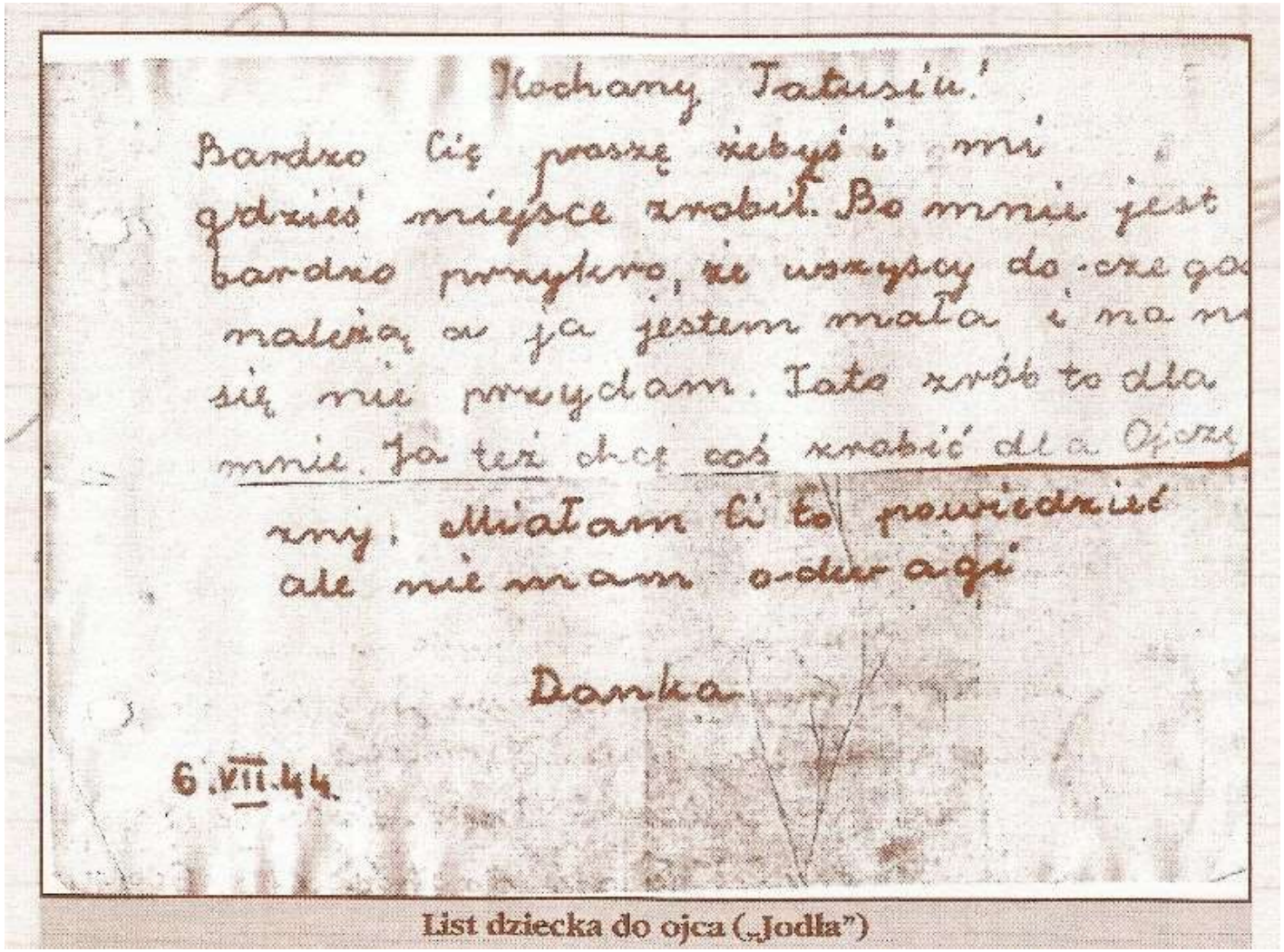
Kochany Tatusiu!
Bardzo Cię proszę żebyś i mi
gdzieś miejsce zrobił. Bo mnie jest
bardzo przykro, że wszyscy do-cze go
maleją a ja jestem mała i na n
się nie przydam. Tato zrób to dla
mnie. Ja też chcę coś zrobić dla Ojczy
zny. Miałam Ci to powiedzieć
ale nie wiem o-dwagi
Danka
6.VII.44.

List dziecka do ojca („Jodła”)

Mrs Halina Skalbmierska and Mr Adolf Kasprzyk come from families with strong patriotic traditions. Their parents were arrested together with their families during mass arrest of PPS activists and sent to the prison in Mysłowice for their underground activities. From Mysłowice their parents were transported to concentration camps. Children were sent to the so-called Polenlagers, and in August 1944 to a penal camp in Potulice near Bydgoszcz.

Pani Halina Skalbmierska i pan Adolf Kasprzyk pochodzili z rodzin o tradycjach patriotycznych. Ich ojcowie za działalność konspiracyjną zostali wraz z rodzinami aresztowani i skierowani do więzienia w Mysłowicach podczas masowych aresztowań działaczy PPS. Stamtąd rodzice zostali wysłani do obozów koncentracyjnych. Dzieci skierowano do tzw. Polenlagrów, skąd w sierpniu 1944 r. wysłano je do obozu karnego w Potulicach koło Bydgoszczy.

F. K. L. Auschwitz

Folgende Anordnungen sind beim Schriftverkehr mit Häftlingen zu beachten:

1.) **Jeder Schutzhäftling** darf im Monat zweimal von seinen Angehörigen Post empfangen und an sie absenden. Die Briefe an die Häftlinge müssen gut leserlich mit Tinte geschrieben sein und dürfen nur zwei Seiten je 15 Zeilen enthalten. Briefumschläge müssen ungefüttert sein, in einen Brief darf nur 1 Briefmarke à 12 Pf. oder 6 Pf. beigelegt werden. Alles Andere ist verboten. Postkarten haben 10 Zeilen, Lichtbilder dürfen als Post nicht verwendet werden.

2.) **Geldsendungen** sind nur durch Postanweisung gestattet.

3.) **Es ist darauf zu achten,** dass bei Geld- oder Postsendungen die genaue Adresse, bestehend aus Name, Geburtsdatum, und Häftlings-Nummer, auf die Sendungen zu schreiben ist. Wenn die Adresse fehlerhaft ist, geht die Post an den Absender zurück oder wird vernichtet.

4.) **Zeitungen** sind gestattet, dürfen aber nur durch die Poststelle des K.L. Auschwitz bestellt werden.

5.) **Pakete** dürfen nicht geschickt werden, da die Häftlinge im Lager alles kaufen können.

6.) **Entlassungsgesuche** aus der Schutzhaft an die Lagerleitung sind zwecklos.

7.) **Sprechenlaubnis** und Besuche von Häftlingen im Konzentrationslager sind grundsätzlich nicht gestattet.

Der Lagerkommandant.

Gehören an: Häft.-Nr.

Name:

Meine Anschrift:

Postkarte

27.10.1943

Frau Sofie Kasprzyk Jerzor 64. Niwka Kr. Kattowitz

Zgin. 23.11.1943

A notification about the death of Stefan Kasprzyk – Halina Skalbmierska's father. Zawiadomienie o śmierci Pana Stefana Kasprzyka – ojca Pani Skalbmierskiej.

A letter written by Mrs Halina Sklabmierska to her aunt during her stay in Potulice.
List Pani Haliny Skalmbierskiej z Potulic do cioci.

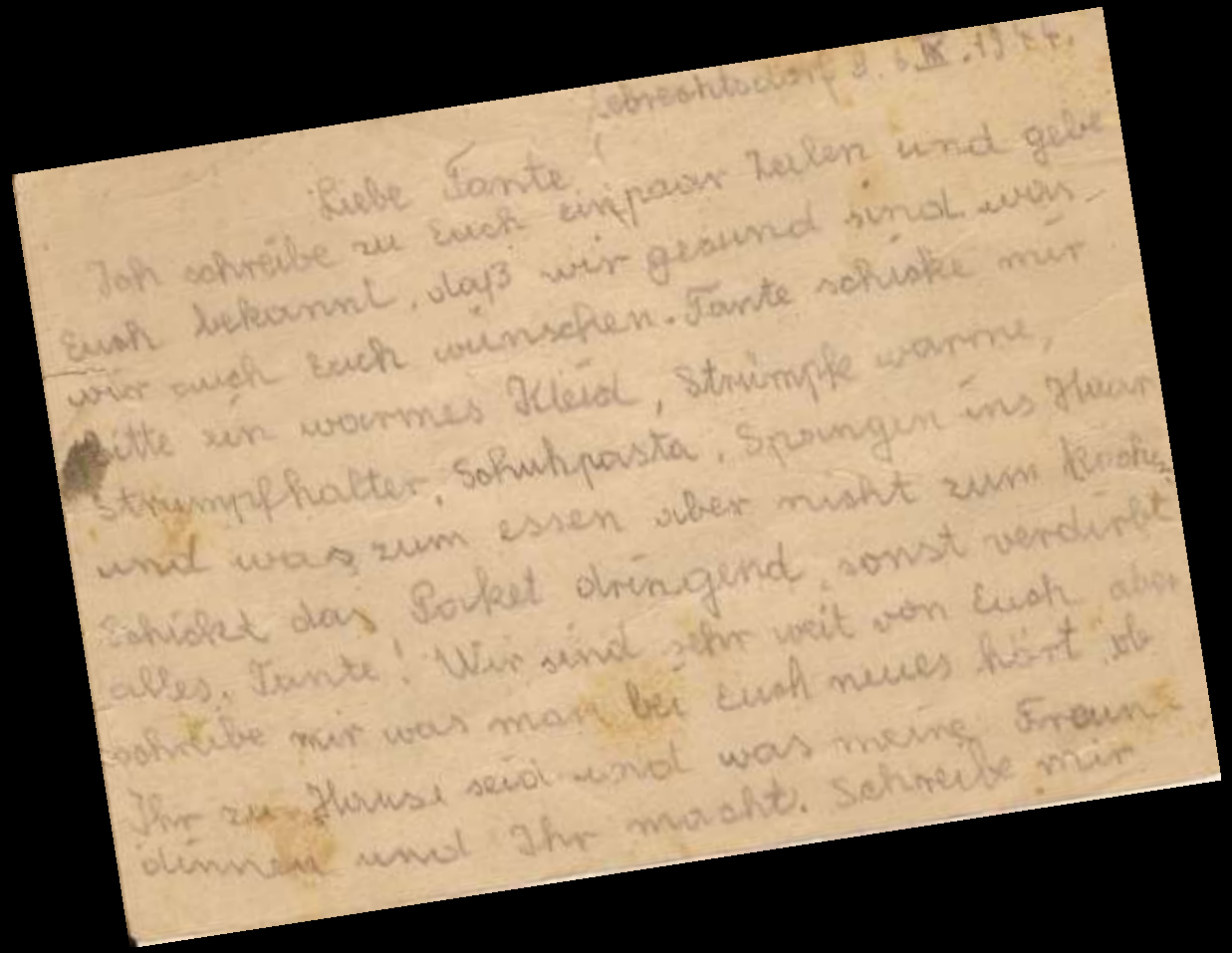

ACKNOWLEDGEMENTS

This presentation would never take a present shape, form and contents if it hadn't been for the help of wonderful and kind people. Therefore we would like to express our gratitude for their patience, engagement, valuable information and tips.

We would like to thank

the witnesses of history

Mrs Halina Skalbmierska and Mr Adolf Kasprzyk for an unforgettable, several hours long meeting with our students. Your help has been invaluable in performing of our task. The presentation has gained qualities it would never have if we were to make it on our own. Without your contribution the effects of our work would not have the same emotional value.

Mrs Janusz Maszczyk for the permission to use all the information concerning histoy of Sosnowiec during the II World War accessible on his website and for long and informative phone conversations.

Mr Grzegorz Onyszko, the author of many academic articles and articles for the general public, among others concerning Sosnowiec and the Zagłębie Region,

a historian and a worker of Zagłębie Museum in Będzin, for his help in gaining source information and facts commentaries.

We would like to express our sincere gratitude for a great, worldly knowledge, which you agreed to share with us.

The meeting with witnesses of history on 30th January 2015.
Styczniowe spotkanie ze świadkami historii.

THE AUTHORS OF THE PRESENTATION
AUTORZY PREZENTACJI

The authors of the presentation are sudents of the first and second year of Gimnazjum nr 9 im. Jana Pawła II in Sosnowiec:

Autorami prezentacji są uczniowie klas pierwszych i drugich Gimnazjum nr 9 im. Jana Pawła II w Sosnowcu:

Katarzyna Bąchor

Aleksandra Papaj

Marlena Żejmo

Patrycja Trząska

Piotr Cesarz

Tymoteusz Masarczyk

Igor Pajkert

Konrad Strzelecki

Maksymilian Zapisek

Historical Counsellor: Opiekun grupy: mgr Anna Walas

Linguistic counsellor: Opiekun językowy: mgr Joanna Janas-Sajdak

SOURCES
BIBLIOGRAFIA

http://www.wobiektywie2008.republika.pl/html/start.html

http://katowice.gazeta.pl/katowice/1,35019,15821037,Czerwona_wdowa_budzi_groze__Historia_katowickiej_gilotyny.html

https://www.google.pl/search?q=sosnowiec+II+wojna+światowa+zdjęcia

www.fotopolska.eu.

http://www.armiakrajowa.eśląsk.pl/index.php/ct-menu-item-101

https://www.google.pl/search?q=obrazy+władysława+siwka&

http://www.sosnowiec.pl

Jan Przemsza Zieliński,, Zagłębie Dąbrowskie w II wojnie światowej. Wrzesień 1939- Okupacja Ruch oporu- Wyzwolenie1945". „ SOWA- PRESS" Sosnowiec 1995

Juliusz Niekrasz „ Z dziejów AK na Śląsku", Katowice1993